

1. Танк, М. Збор твораў : у 13 т. / М. Танк / НАН Беларусі, Ін-т літаратуры імя Я. Купалы. – Мінск : Беларус. навука, 2006–2012. – Т. 6 : Вершы (1983–1995). – 2008. – 454 с.

Бут-Гусаім С. Ф. (Брэст, Беларусь)

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЯ АДМЕТНАСЦЬ АНАМАСТЫКОНУ ЗБОРНИКА МІКАЛАЯ ПАШКЕВІЧА «У РОДНЫМ СЛОВЕ АДГУКАЕЦЦА ДУША»

Зборнік педагога, пісьменніка, навукоўца Мікалая Пашкевіча «У родным слове адгукаецца душа» ўключае аповяданні, эсэ, мініяцюры, у якіх – шчымыя і шчыры ўспамін пра малую радзіму пісьменніка – вёску Рубель, што на Століншчыне. Аўтар піша: «Гэта кніга пра гаворку жыхароў вёскі Рубель Столінскага раёна, пра тое, як слова дапамагае адчуць повязь са сваімі продкамі, убачыць непаўторнае характэрнае родных мясцінаў. Кніга адрасуецца ўсім, хто душою адгукаецца на роднае слова, каб пачуць голас сваіх продкаў, каб падаць голас сваім нашчадкам» [1, с. 3]. Вялікае значэнне для раскрыцця сацыяльна-культурнага і гістарычнага зместу творчай спадчыны пісьменніка мае даследаванне анамастыкону яго твораў. Імя – адзін з прадуктаў нацыянальнай і рэгіянальнай культуры. У імёнах фіксуецца нацыянальны ідэал прыгажосці (ці адхіленні ад іх), вераванні, сацыяльная іерархія грамадства і многае іншае. Даследаванне імёнаў навукова-папулярнага тэксту мае вялікае значэнне для раскрыцця гістарычнага і сацыяльна-культурнага зместу нацыянальнага іменаслова. Мэта прадстаўленага артыкула – выяўленне нацыянальна-культурнай спецыфікі анамастыкону навукова-папулярных твораў М. Пашкевіча. Актуальнасць выбранай тэмы звязана з шырокім інтарэсам да літаратурнай анамастыкі як нацыянальна-культурнага феномену.

Героі твораў пісьменніка – простыя вясцоўцы – з’яўляюцца носьбітамі традыцыйных хрысціянскіх каляндарных імёнаў, што прыйшлі ў беларускі іменаслоў з грэчаскай (*Гапа* (Гапа), *Дзмітрый* (Міцё), *Еўдакія* (Оўдзя), *Мінай* (Міне), *Паліна* (Поля), *Трахім* (Трохім), *Яўгенія* (Еўга), *лацінскай* (Клім, Матруна, Разалія (Рузя), *Усціння* (Юста), *Ціт*), старажытнаўрэйскай (*Ева*, *Гаўрыло*, *Назар*, *Сара*) моў. Сярод традыцыйных онімаў вылучаюцца прапрыяльныя лексемы славянскага паходжання: *Браніслава* (Броня) і *Вацлаў* (Вацік). М. Пашкевіч называе такія імёны рэдкаўжывальнымі. Аўтар адзначае: «Сёння частку рэдкаўжывальных імёнаў можна ўзнаць з алімпіады на падставе сямейных мянушак. Статус мянушкі набыло рэдкаўжывальнае асабовое імя *Каленік* (Каліна). Зараз нямногія рубельцы ведаюць, што мянушка *Хіма* паходзіць ад жаночага імя *Яўхімія*» [1, с. 155]. Брэсцкі пісьменнік фіксуе сямейна-родавыя мянушкі аднавяскоўцаў, асновай якіх сталі ўжывальныя ў папярэдніх пакаленнях рубельцаў асабовыя імёны: *Базыль* (Васіль), *Дзям’ян* (Дзям’ян), *Іарп*, *Кірэй* (Кір, Кір’ян), *Купрыян*, *Вэр’ян* (Авяр’ян), *Сеня* (Ксенія), *Давід* (Давід).

На старонках твораў пісьменніка знаходзім шматлікія дыялектычныя формы онімаў, якія перадаюць мясцовы каларыт: *Зоня*, *Зыня*, *Зонька*; *Ладзё*, *Ладзік*; *Пэлё*, *Пэлік*; *Сцелё*, *Сцелько*. М. Пашкевіч умела рэалізуе ацэначна-характарыстычную ролю асабовых імёнаў, якія ў беларускай культуры ўжываюцца ў розных фармальных разнавіднасцях: поўнай (афіцыйнай, пашпартнай), гіпакарыстычнай і мностве эмацыяна афарбаваных формаў. Так, выкарыстанне складанай канструкцыі – спалучэння асабовага імені з іменем па бацьку (такія формы звароту, паводле меркавання даследчыкаў этыкету, прыйшлі ў беларускую мову з рускай) – сведчанне пашаны да чалавека, напр.: «Нямала было і тых, хто назаўсёды звязаў свой прафесійны шлях з Ру-

бельскай школай. Віктар Макаравіч Кез, Вера Андрэеўна Красуцкая-Кез (заслужаная настаўніца БССР), Васіль Мікітавіч Антоненка, Іван Васільевіч і Ніна Пятроўна Максімовічы» [1, с. 30]. Паказчыкам прыязнасці і ветлівасці, спакоўнага родавага адчування блізкасці землякоў з’яўляюцца ўжывальныя ў вясковым асяроддзі формы звароту «дзядзька», «цётка», «дзеда», «баба» + імя: «Задаволены тым, што змог уважыць просьбу бездапаможнай жанчыны, Іван іранічна-паблажліва адказаў: «Дзякуй вам, цётка Ганна, што дапусцілі да работы» [1, с. 42].

Дзякуючы гнуткасці, пластычнасці, здольнасці перадаваць тонкія нюансы чалавечых адносін, асабовае імя адыгрывае ў замалёўках вясковага жыцця важную ролю, з’яўляючыся носьбітам сацыяльна і асабасна значнай інфармацыі аб героі (паважаны чалавек у соцюме ці не, малады ці сталага ўзросту), перадаючы багатую гаму эмоцый, пачуццяў, ацэнак: «Верэ, ты чуеш, Верочка, я цебэ прошу: накажыно там мойму Грышы, хай не рэвэзэ мэнэ» [1, с. 19]; «А ты памятаеш, Мішку? – ажывіўся мой даўні знаёмы. Ён і так гаварун, а калі вый’е, то і ўвогуле, як кажучь, рот не закрываецца» [1, с. 13]; «Мая дзіцячая памяць зафіксавала тую трагедыю вясцоўцаў найперш таму, што загінула наша суседка Лексочка, яе дачка Каця і немаўля» [1, с. 43]; «Нязменны кантралярам, які запускаў у залу глядачоў, быў дзядзька Косця, ці, як усе яго звалі, прот Косця» [1, с. 26]; «Дзякуй табе, Іваначка, за работу» [1, с. 42].

Пра актуалізацыю прагматычнай значнасці шматлікіх формаў асабовых імёнаў Мікалай Пашкевіч стварыў яркія замалёўкі жыцця аднавяскоўцаў, перадаў традыцыі іменазнання, выразіў тонкія адценні ацэнак, эмоцый, пачуццяў, зафіксаваныя ў моўнай свядомасці беларусаў, адлюстравалі ўласцівыя роднай гаворцы моўныя асаблівасці.

Мянушка – адзін з самых старажытных і цікавых складнікаў антрапанімічнай лексікі. У асяроддзі вясцоўцаў вылучаюцца калектыўна-тэрытарыяльныя мянушкі – празванні жыхароў пэўнага населенага пункта. Ва ўспамінах М. Пашкевіча прыводзіцца найменне-характарыстыка аднавяскоўцаў пісьменніка і акрэсліваецца яго матывацыя: «Згадваючы сваю вандроўку па Століншчыне, Уладзімір Караткевіч піша: «Рэдкія там вёскі, але, як кажучь, меткія. У вёсцы Рубель 1800 двароў – «Гэта ж наш Кітай» (мясцовы жарт)». Сапраўды, падчас майго дзяцінства і юнацтва нярэдка нас, рубельцаў, жыхары суседніх вёсак называлі кітайцамі» [1, с. 11].

Значную частку неафіцыйных празванняў вясцоўцаў займаюць сямейна-родавыя (генесіянімічныя) мянушкі. У іх ліку пісьменнік вылучае патронімы, базай утварэння якіх становяцца імёны продкаў па мужчынскай лініі: «Мянушка Пэтрыніныне ўтворана ад імя Пэтро, Косцючковыя – ад Костусь, Саўчыныя – ад Сава. Такіх мянушак у рубельскай гаворцы параўнальна нямнога. Звычайна імі абазначаны род, які належыць да былой шляхты» [1, с. 186]. Словаўтваральнай базай матранімічных мянушак вясцоўцаў з’яўляюцца імёны продкаў па жаночай лініі, да якіх далучаюцца суфіксы -к-, -очк-, -ечк-: *Верочка*, *Манька*, *Мар’ечка*, *Марынка*, *Паўлінка* [1, с. 186]. М. Пашкевіч адзначае, што статус мянушкі атрымліваюць рэдкаўжывальныя імёны *Еўга*, *Прося*, *Тэля*, *Рузя*, *Хіма*, *Юстына* [1, с. 186].

Ацэначна-характарыстычную функцыю выконваюць індывідуальныя мянушкі, у якіх адлюстраваны ўяўленні вясцоўцаў аб нормах паводзінаў, ладзе жыцця, прыгажосці і інш. У першую тэматычную групу выдзелены мянушкі-замалёўкі знешнасці сялян: *Гурбочка*, *Кучко*, *Куцы*, *Лысы*, *Мэляўка*, *Покорпаны*, *Трубач*, *Стройны*, *Сыты*, *Цыган*, *Шнур*, *Бэзрукі*, *Глухі*, *Зуболь*, *Клішун*, *Кульпач*, *Носар*, *Почка*, *Сіпак*, *Слепцоў*, *Бусько*, *Ворончук*, *Вуташка*, *Драч*, *Пугач*, *Курка*, *Соловэй*, *Соўка*, *Вэчка*, *Кот*, *Кошка*, *Моркач*, *Осенчак*, *Воўк*, *Заец*, *Козлік*, *Лось* [1, с. 185–186]. На ўнутраныя якасці індывідаў, іх сацыяльны статус паказваюць наступныя мянушкі: *Корпаец*, *Мазуец* (ліслівец), *Рэўкач*, *Срой* (пра неўраўнаважанага чалавека), *Сонда* (санлівец), *Стойковэц*, *Шнаркі*, *Воспан*, *Король*. Аўтарскі кантэст раскрывае матывацыю га-

САЦЫЯЛЬНЫЯ СЕТКІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПАЧАТКОВАЙ АДАПТАЦЫІ СТУДЭНТАЎ-ПЕРШАКУРСНІКАЎ: З ВОПЫТУ ПРАЦЫ

Паводле штогадовага медыядаследавання GemiusAudience за 2017 год, колькасць карыстальнікаў інтэрнэту ў Беларусі складае амаль 80 % насельніцтва. Несумненна большасць з іх – карыстальнікі сацыяльных сетак. Ва ўзроставай катэгорыі ад 15 да 24 гадоў байнэт налічвае да 98 % насельніцтва, што зарэгістраваны ў сацыяльным нэ-тварку. Несумненна, такі важны інструмент уздзеяння на студэнцкую моладзь мусіць быць выкарыстаны ў навучальным і выхаваўчым працэсе сучаснай установы вышэйшай адукацыі.

У нашым матэрыяле пад сацыяльнымі сеткамі мы будзем разумець найперш платформу «Укантакце» як самую масавую паводле колькасці маладых карыстальнікаў, а таксама «Інстаграм» як сетку, куды паступова мігрыруе аўдыторыя цінэйджэраў. (Для параўнання: колькасць падпісчыкаў ва «Укантакце» на адкрытыя старонкі БДУІР – 10 тыс., БДПУ – 17 тыс., на старонку БДУ – 29 тыс., на закрытую старонку МДЛУ – 19 тыс. Падпісчыкаў на акаўнт «Інстаграм» БДПУ – 4 тыс., БДУ – 4 тыс., БДУІР – амаль 1,5 тыс., МДЛУ – каля тысячы.) Усё гэта сведчыць, што для студэнтаў, народжаных у 2000-я гады, дыгіталізаваная рэальнасць – паўсядзённая з’ява, а віртуальнае жыццё – натуральны «лічбавы» працяг іх асобы.

Якія перавагі маюць стасункі са студэнцкай аўдыторыяй на сацыяльных платформах у першыя месяцы навучання ва ўніверсітэце? На сёння большасць маладых людзей (каля 52 %) выходзяць у сёціва – сацсеткі, месэнджары, пошукавыя сістэмы, навінную рассылку – з мабільнай прылады. Такім чынам, мы маем амаль кругласутачны доступ да карыстальніка. Імгненнасць дастаўкі тэксту, галасавых паведамленняў, выяў, масавая рассылка і асабістыя паведамленні, хараналагічныя запісы, убудаваныя мікраблогі, рэпосты з давераных крыніц даюць неабмежаваны магчымасці па камунікаванні з аўдыторыяй, у тым ліку хуткую зваротную сувязь.

Якія канкрэтныя крокі можа прадпрымаць куратар акадэмічнай групы па адаптацыі першакурснікаў, выкарыстоўваючы магчымасці сёціва? Куратарская служба, якая працуе праз сацыяльныя медыя, займаецца акадэмічнай, псіхалагічнай, сацыяльна-бытавой адаптацыяй першакурснікаў [3].

Акадэмічная адаптацыя. У плане пераадолення «дыдактычнага крызісу» сацсеткі дазваляюць упісаць неафіта ў атмасферу факультэта, паказаць шляхі карэктнага ўзаемадзеяння з факультэцкай рэчаіснасцю (у тым ліку ў крытычных сітуацыях), даць інструменты авалодання сітуацыяй, прыняцця эфектыўных рашэнняў, сфарміраваць крытычны падыход да навакольнага асяроддзя, да крыніц інфармацыі, даць інструменты яе пошуку, алгарытмы інтэлектуальных дзеянняў.

Вопыт заходнееўрапейскіх універсітэтаў і ўстаноў вышэйшай адукацыі ЗША паказвае, што адаптацыя мусіць найперш закрануць дыдактычную сферу. На сайце, унутраным або афіцыйным, заўжды афармляецца старонка skills4study – пра тое, як вучыцца самастойна, дзе знайсці месца для заняткаў у кампусе, бібліятэцы, вучэбным корпусе, у горадзе, на вольных пляцоўках, у бліжэйшых кавярнях і інш. Тамсама падаюцца звесткі пра акаўнты, якія студэнт павінен зарэгістраваць на ўніверсітэцкім сайце, каб карыстацца рэсурсамі віртуальнага ўніверсітэта (асабісты кабінет, рэпазіторый, бібліятэка, інтэрнат, басейн, трэнажоры). Напрыклад, С. Дру, Р. Бінгхэм у хэндбуку «Мастацтва быць студэнтам» прапануюць некалькі блокаў акадэмічных кампетэнцый, якімі мусіць авалодаць студэнт – гэта матывацыя, мэтапакладанне, крытычнае мысленне, самастойнасць, праца ў камандзе, тайм-менеджмент, спосабы

варкіх антрапонімаў: «Мянушка Воспан успрымаецца як напамін пра былую рубельскую шляхту. Вядома, што словы васпан і васпані служылі формай ветлівага звароту ў шляхецкім асяроддзі. Ці выкарыстоўвалася раней вяскоўцамі слова васпан як зваротак да асобы, цяпер цяжка сказаць. У гаворцы яно як акрамя мянушкі больш ніяк не выяўляецца» [1, с. 187]. Характарыстыкай маўлення вясковай жанчыны з’яўляецца мянушка Майнэрыха, аснова ўтварэння якой – часта ўжывальнае дыялектнае слова: «У рубельскай гаворцы ўжываецца слова майна са значэннем 'трава, якая расце на вадаёмах'. «Пойду нарву майны свінням» ці «Поўны кошэль майны прынесла», – гаварыла вясковая жанчына. Пачутae некалькі разоў суседзямі рэдкаужывальнае слова з вуснаў рублянкі прадвызначыла яе мянушку – Майнэрыха» [1, с. 188]. Ужыты ў творах М. Пашкевіча мянушкі-празванні паводле месца жыхарства вяскоўца. Так, у сялянскім асяроддзі прынята называць замужніх жанчын паводле вёскі, дзе яны жылі да замужства: «Дуброўчанка (ад назвы вёскі Дуброва), Вэлемічанка (ад – Вялемічы), Ольпенка (ад – Альпень), Хотомлянка (ад – Хотамель)» [1, с. 185].

З’яўляючыся найбольш старажытным разрадам антрапанімічнай лексікі, мянушкі працягваюць сваё жыццё ў асяроддзі сучасных вяскоўцаў, даючы ім магчымасць ярка абмаляваць найбольш кідкія рысы знешнасці чалавека, апісаць і ацаніць яго характар і маўленне, акрэсліць сваяцкія адносіны паміж людзьмі. А каштоўнасць сямейна-родавых (генесіянімічных) і калектыўна-тэрытарыяльных мянушак у тым, што яны захоўваюць інфармацыю аб гісторыі продкаў сям’і і жыхароў пэўнага населенага пункта.

У кантэксце твораў М. Пашкевіча актуалізуецца этымалагічная семантыка мікратопнімаў, якія захоўваюць каштоўную інфармацыю пра характар гаспадарання рубельцаў («Назвай Воляня рубельцы абазначылі луг, дзе раней пасвілі валоў – непаваротлівых, але цягавітых жывёлаў: імі даводзілася араць зямлю, выконваць іншыя сельскагаспадарчыя работы» [1, с. 167]); пра вяскоўцаў – уладароў зямлі («Ёсць у лексіцы вёскі Рубель назва ўрочышчаў, утвораныя ад асабовых імёнаў: Іваночковэ, Косцючковэ. Гэтыя мікратопнімы захоўваюць памяць пра гаспадароў, якія некалі мелі і па-сялянску дбацна апрацоўвалі ўласную зямлю» [1, с. 167]); пра сацыяльную структуру вясковай грамады («У цэнтральнай частцы вёскі жыла шляхта; за царквою, бліжэй да Хотомеля, – мужыкі, – мужыкі, што і адлюстравалася ў мікратопнімах сяла: Шляхта і Мужыкі [1, с. 24–25]»).

Такім чынам, анамастыкон навукова-папулярных твораў М. Пашкевіча мае агульнабеларускі нацыянальны характар. Шырока прадстаўлены ў ім рэгіянальны кампанент. Ядром сістэмы асабовых імёнаў, адлюстраванай у творах, з’яўляецца жыццёва-ціянскі іменаслоў, асвоены нацыянальнай мовай і мясцовай гаворкай. Інфармацыйная нагрузка мянушак і тапонімаў перадае асаблівасці ўспрымання і ацэнкі вяскоўцамі знешнасці, маральных якасцей, паводзінаў асобы, а таксама адлюстроўвае сацыяльную структуру соцыуму, асаблівасці гаспадарчага жыцця рубельцаў.

ЛІТАРАТУРА

1. Пашкевіч, М. І. У родным слове адгукаецца душа / М. І. Пашкевіч. – Брэст : Альтэрнатыва, 2012. – 196 с.